

OSMANLI TAŞRASINDA BELEDİYE İDARESİ: ALANYA BELEDİYESİ (1914-1915)

Nurşen GÜRBOĞA*

Özet

Bu çalışmada Tanzimat döneminden itibaren çeşitli kentsel hizmetleri üstlenen belediye idaresinin küçük taşra şehir ve kasabalarındaki varlığı ve yürüttüğü görevlerin devlet, yerel bürokrasi, taşradaki nüfuz grupları ve çeşitli halk kesimleri için ne anlama geldiğini, Alanya belediyesinin teşekkülü ve 1914-1915 yıllarındaki faaliyetlerine başvurarak çözümlemeye çalışacağız. Çalışmamızda, belediye teşkilatının merkezi devletin taşradaki toplumsal, siyasal ve iktisadi yaşama nüfuz etme ve yerel eşrafı denetim altına alma çabalarının yanısıra şehir ahalisinin yaşam standartlarını iyileştirerek devletin temel gücü sayılan nüfusu üretken, uzun ömürlü ve devlete sadık kılmak gayesinin bir parçası olarak kurulduğunu iddia edeceğiz. Alanya belediyesinin teşekkülü ve imparatorluğun son yıllarındaki faaliyetlerine ilişkin bu incelememiz, devletle çoğunluğu küçük şehir ve kasabalarda yaşayan taşra ahalisinin çeşitli kesimleri arasındaki ilişkilere yerel bir mercekten bakmak amacındadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Taşra İdaresi, Belediye Teşkilatı, Yerel Nüfuz Grupları, Ahali, Kentsel Hizmetler, Birinci Dünya Savaşı.

MUNICIPAL GOVERNMENT IN THE OTTOMAN COUNTRYSIDE: ALANYA MUNICIPALITY (1914-1915)

Abstract

This study aims to explore the meaning of the municipal government, which performed various municipal services since the Tanzimat era, for the state, local bureaucracy, local power groups, and ordinary people in the small cities and towns, through a study of establishment of Alanya municipality and its public services during 1914 and 1915. This study will argue that municipal government was the part of the state's efforts to penetrate political, economic and social life in the provinces and to take the local power groups under the control of the central state, in addition to this, it was part of the state's goal to render population loyal to the state, increase its productivity and longevity through improving living standards of the city dwellers. This study on the establishment of Alanya municipality and its services during the last years of the Empire aims to scrutinize relations between the state and the provincial people most of whom lived in the small cities and towns from a local lens.

Key Words: Ottoman State, Municipal Government, Local Power Groups, People, Urban Services, World Word I.

* Dr.; Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F., Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, (ngurboga@marmara.edu.tr).

Giriş

Osmanlı İmparatorluğu'nda modern belediye teşkilatı, iktisadi, siyasi ve idari dönüşümlerin yoğunlaştığı 19. yüzyılın ikinci yarısında doğdu ve kurumsallaştı. II. Mahmud döneminden itibaren şehir idaresinde gittikçe etkinliklerini yitiren kadı, yeniçeri ocağı mensupları, vakıflar ve lonca teşkilatının rollerini zamanla ihtisab nezareti, polis ve zaptiye teşkilatı gibi yeni kurulan kurumlar ve son olarak 1850'lerden itibaren modern belediye teşkilatı devraldı¹.

Tanzimat döneminden itibaren kentsel hizmetleri üstlenmeye başlayan belediyeler, başta İstanbul olmak üzere önce Avrupa ile iktisadi ilişkilerin yoğunlaştığı doğu Akdeniz liman şehirlerinde ve diğer önemli ticaret merkezlerinde, ardından da kentsel hizmet talepleri olmayan küçük taşra şehir ve kasabalarında kuruldu². Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde toplumun ağırlıklı olarak kırsal tarımsal bir dokuya sahip olduğu ve küçük taşra şehir ve kasabalarında yaşadığı göz önüne alındığında, belediyelerin, kentleşme hızı düşük taşra yerleşimlerinde faaliyetlerinin devlet ve taşra halkı için ne anlama geldiği sorusu önem kazanmaktadır. Biz bu makalede; Akdeniz kıyısında yer alan Alanya gibi bir taşra kasabasında faaliyet gösteren belediye teşkilatının idari yapısı, faaliyetleri ve Birinci Dünya Savaşının ilk yıllarında savaşın yol açtığı iktisadi ve sosyal sorunlara karşı aldığı önlemleri tartışarak, belediye teşkilatının küçük taşra şehirlerindeki işleyişine dair bir resim çizmeye çalışacağız. Çalışmamızın ana kaynaklarını Alanya Belediyesi meclisinin 1914 ve 1915 yıllarında kaydedilen meclis karar zabıtları, Konya vilayet salnameleri, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden çeşitli belgeler ve Alanya halkından kişilerin yazdığı hatırat oluşturmaktadır. Bu kaynaklardan yola çıkarak Alanya belediye meclisinin şehrin sorunları ve ihtiyaçlarına ilişkin tespitlerini, bu ihtiyaçları gidermek için aldıkları kararları, faaliyetlerinin yoğunlaştığı alanları ve tüccar, esnaf ve halkın diğer kesimleri arasındaki ilişkileri çözümleyeceğiz.

Osmanlı İmparatorluğu'nda Modern Belediye Teşkilatının Gelişimi

Osmanlı İmparatorluğu'nda modern belediye teşkilatının kuruluşundan önce çeşitli mahalli nüfuz gruplarının, loncaların, vakıfların, mahalle biriminin ve ahalinin görevler üstlendiği bir mahalli idare çekirdeği vardı. Şehir idaresini üstlenen kadı ve yeniçeri ocağından çeşitli görevliler şehrin altyapı hizmetleri, ticari yaşamın denetimi ve asayişin sağlanması vb. uğraş alanları için ahaliden, tüccardan ve esnaftan geniş ölçüde yararlanıyordu³.

-
- 1 Geleneksel şehir idaresindeki dönüşüm ve modern belediye teşkilatının doğuşu için bkz.: İlber Ortaylı, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*, TTK Basımevi, Ankara, 2000, s.s.124-130.
 - 2 Osmanlı İmparatorluğu'nda beledi örgütlenmelerin kuruluşu için bkz.: Ortaylı, *a.g.e.*, s.s.171-186; Sıddık Tümerkan, *Türkiye'de Belediyeler (Tarihsel Gelişimi ve Bugünkü Durumu)*, R. Zelliç Basımevi, İstanbul, 1946, s.54; Tarkan Oktay, "Osmanlı Döneminde Modern Belediye Kurumunun Doğuşu ve Gelişimi", *Selçukludan Cumhuriyete Şehir Yönetimi*, (ed.: Erol Özvar ve Arif Bilgin), Türk Dünyası Belediyeler Birliği, İstanbul, 2008 içinde, s.s.393-396.
 - 3 Ortaylı, *a.g.e.*, s.s.127-128.

Buna karşın II. Mahmut döneminde Yeniçeriliğin 1826'da kaldırılmasıyla beraber kadılık şehir idaresindeki yaptırım gücünü kaybetti. Aynı yıl kurulan ihtisab nezareti esnaf teftişi, vergi ve resimlerin toplanması, narhın uygulanması, ahalinin düzene uymasının sağlanması görevlerini üstlendi. 1845'te İstanbul'da bir polis örgütü, 1846'da zaptiye müşirliği kurulunca ihtisab nazırlığının görevi yalnız narh işleri ve esnaf kontrolüyle sınırlı kaldı⁴; ayrıca modern beledi idarelerin kurulmasıyla ihtisab nazırlığının şehir idaresindeki görevleri belediyelere devroldu. Yine de ihtisab ağalığı taşrada belediye kuruluşunun gecikmesi nedeniyle 19.yy boyunca işlevini sürdürdü⁵.

Osmanlı İmparatorluğu'nda belediyelerin gelişiminde 1855-1876 dönemi belediyelerin "kuruluş dönemi" olarak adlandırılabilir⁶. İlk belediye örgütlenmeleri bu dönemde Avrupa ile iktisadi ilişkilerin yoğunlaştığı Doğu Akdeniz liman şehirlerinde kuruldu. Kuruluş döneminin model belediyesi olarak adlandırılacak ilk belediye örgütlenme İstanbul'da ortaya çıktı. İstanbul'un Kırım Savaşı'nda önemli bir lojistik merkez olmasının yanı sıra, Avrupa'dan gelen çok sayıda asker, gazeteci, diplomat, tüccar, sağlık görevlisi gibi çeşitli grupların yol açtığı nüfus artışı kentsel hizmet sorunlarını arttırdığı gibi Avrupa kamuoyunun ilgisini de çekti⁷. Artan sorunlara bir yanıt olarak, 1854'te yayımlanan resmi bir tebliğle İstanbul'da şehremaneti ve 1856'da da Altıncı Daire-i Belediye kuruldu. Şehremaneti, şehirde zaruri ihtiyaç maddelerinin teminini sağlama, narh koyma ve uygulama, yol ve kaldırım yaptırıp onartma, temizlik işlerini yürütme ve esnafın kontrolü, maliyeye ait vergi ve resimlerin toplanıp hazineye teslimi gibi bir dizi görev üstlendi⁸.

Belediye idareleri İstanbul'un ardından İzmir, Selanik, İskenderiye, Tunus, Trabzon, Rusçuk, Varna gibi önemli liman kentlerinde ve kasabalarında kuruldu. Limanlara yanaşan tüccar gemileri için karantina ve konaklama tesisleri, artan iktisadi faaliyetler ve kent nüfusu için düzenli şehir içi ulaşımı ve uygun sağlık şartları yaratmak gerekiyordu. Tanzimat bürokratları, liman şehirlerinde modern şehir hizmetlerini talep eden yerli ve yabancı ticaret kesimlerinin ihtiyaç ve taleplerini karşılamak ve bu doğrultuda kentlerin altyapı ve konut sorununu çözmekle karşı karşıya kaldılar⁹. Sonuç olarak belediyeler, 19. yüzyılda İmparatorluğun dış dünya ile artan iktisadi ilişkilerin yarattığı ticari canlılık, nüfus artışı ve kentsel büyüme sonucunda, büyük kentlerde çeşitli altyapı hizmetleri, kamu sağlığına yönelik hizmetler, çarşı pazar denetimi, iş ve mesken alanlarının yeniden düzenlenmesi taleplerini karşılamak üzere kuruldu. Beledi idareler, liman şehirlerinin ardından benzer ihtiyaçların ortaya çıktığı Tuna bölgesi, Mezopotamya ve Suriye'nin önemli ticaret ve ulaşım merkezlerinde kuruldu. Bu şehirleri Anadolu'da Aydın, Kayseri, Konya, Gaziantep gibi bazı büyükçe merkezler izledi¹⁰.

Belediyelerin ticari merkezlerde kuruluşunda, ticari faaliyetlerin güçlendirdiği yerli ve yabancı girişimci ve tüccar sınıfların şehir hizmetlerine yöne-

4 A.g.e., s.s.129-130.

5 A.g.e., s.172.

6 Oktay, a.g.e., s.377.

7 A.g.e., s.381.

8 Ortaylı, a.g.e., s.s.124-131.

9 A.g.e., s.130.

10 Osmanlı İmparatorluğu'nda belediye örgütlenmelerinin taşra vilayetlerinde kuruluşu için bkz.: Ortaylı, a.g.e., s.s. 171-186; Tümerkan, a.g.e., s.54 ve Oktay, a.g.e., s.s.393-396.

lik talepleri belirleyici oldu. Örneğin 19. yüzyılın ikinci yarısında uluslararası ticarete imparatorluğun en büyük ihracat limanı olan İzmir'de şehrin ileri gelenleri, kamu hizmeti veren imtiyazlı şirketlerin sermayedarları ve şehirde faaliyet gösteren yabancı tüccarın beledi örgüt kurulması talebini onaylayan Babıâli 1868'de şehirde bir belediye teşkilatı kurulmasının önünü açtı¹¹. Benzer şekilde, Selanik'te liman tesisleri ve demiryolunun gelişimi, depolama tesisleri, finans ve ticaret kurumlarının artması ve şehrin genişlemesi ile işadamları ve tüccar kesiminin ticaret altyapısının ve yerel hizmetlerin iyileştirilmesine yönelik talepleri sonucu şehirde 1868 yılında belediye kuruldu¹².

1870'lerden itibaren beledi hizmetler, iktisadi dinamizmin fazla nüfuz etmediği, yeni kentsel hizmet talepleri olmayan küçük taşra şehir ve kasabalarına da girdi¹³. Taşrada beledi idareler, Osmanlı devletinin taşrayı merkezi devletin denetimine almak için yürüttüğü kapsamlı idari reformların bir parçası olarak gelişti. Osmanlı merkezi bürokrasisinin devlet iktidarını taşranın en ücra köşelerine taşımak arzusu beledi idareleri âdem-i merkezîyetçi bir idari dönüşümden çok modern, merkezi devletin taşra üzerindeki kontrolünü artırmaya yönelik merkezîyetçi idari dönüşümün bir parçası kıldı. Bu nedenle, belediye teşkilatının taşrada gelişimi taşra idaresini merkezîleştiren bir dizi idari, mali ve hukuki düzenlemeden ayrı değerlendirilmemelidir.

Nitekim taşrada belediye teşkilatını düzenleyen mevzuat imparatorluk genelinde vilayet idaresini düzenleyen 1864 Vilayet Nizamnamesi'nin bir parçası olarak ortaya çıkmıştır. 1867 yılında yayımlanan iki talimatname ile 1864 düzenlemesi yenilenirken, 1871 yılı Vilayet Nizamnamesi belediyelere ilişkin mevzuatı genişletmiştir. Belediye teşkilatını vilayet nizamnamelerinden ayrı olarak düzenleyen ilk kanun ise 1877 yılı Vilayet Belediye Kanunu'dur. 1877 tarihli Vilayet Belediye Kanunu, çeşitli değişikliklerle beraber 1930 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Kanun, merkezi iktidara taşrayı beledi idareler aracılığıyla kontrol etme imkânı sağladığı için, taşrada merkezîyetçi politikaları sürdüren İkinci Meşrutiyet dönemi ve Cumhuriyet dönemi kuruluş yıllarında hükümetler tarafından da kullanılmıştır¹⁴.

Merkezi devlet, taşra idaresini yeniden düzenlerken, aynı zamanda taşradaki mahalli nüfuz gruplarını denetim altına almak gayesi de gütmüştür. Gerçekten de merkezi bürokrasi idari reformları yürütürken, imparatorluğun Tanzimat öncesi idari yapı içinde yer alan yerel eşrafı, halk üzerinde etki gücü olması nedeniyle saf dışı bırakmak yerine bu gruplara resmi pozisyonlar vererek onları taşradaki idari reformun bir parçası kılma çabası vardı. Nitekim vilayet idaresinin yeniden düzenlenmesi sonucu idari, mali ve adli işlevlerle donatılan yerel meclislerle taşradaki nüfuz grupları reform sürecine dâhil edildi¹⁵. Devlet yeni idari reformlarla eski ayrıcalıklarını yitiren gruplara taşra meclislerinde yer vererek bir yandan bu grupların sadakatleri-

11 Erkan Serçe, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İzmir'de Belediye (1868-1945)*, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir, 1998, s.54.

12 Oktay, *a.g.e.*, s.395.

13 Ortaylı, *a.g.e.*, s.172.

14 Belediye teşkilatını düzenleyen talimatname ve nizamnameler için bkz.: Tümerkan, *a.g.e.*, s.54,154.

15 Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat süresince geliştirilen yerel meclislerin bir değerlendirmesi için bkz.: Musa Çadircı, *Tanzimat Sürecinde Türkiye Ülke Yönetimi*, İmge Kitabevi, Ankara, 2007, s.s.287-301.

ni kazanmayı, diğer yandan da bilgi ve deneyimlerinden faydalanmayı umuyordu. Yerel meclisler devlete aynı zamanda taşrayı yönetecek kadro eksikliğini ve bütçe sorunlarını da yerel imkânlarla giderme imkânı sunuyordu¹⁶.

Belediye meclisleri de merkezi bürokrasinin taşra seçkinlerini idareye dâhil ettiği yeni kanallardan biriydi. Taşra ileri gelenlerinin belediye idaresine katılımı yalnızca meclis üyeliği yoluyla gerçekleşmiyordu. Belediye meclisi aynı zamanda taşra seçkinlerine danışarak bu grupları karar alma süreçlerine katıyordu¹⁷; ayrıca çeşitli esnaf, zanaatkâr ve tüccar grupları belediyenin çeşitli mal ve hizmetlere ilişkin fiyat ve tarife politikalarını kimi zaman kendi çıkarlarına göre şekillendirebiliyor, ticari faaliyetleri kolaylaştıracak çeşitli kentsel altyapı taleplerinde bulunabiliyorlardı. Kuşkusuz belediyelerin kuruluşundan önce de şehrin altyapı hizmetleri, ticari yaşamın denetimi ve örgütlenmesi, narh tespiti, vergilerin dağıtımı ve toplanması ile asayişin sağlanması için yerel seçkinlerden geniş ölçüde yararlanılıyordu. Devletin bir takım hizmetleri görece mali ve teknik yetersizlikleri, kadro yokluğu, ulaşım ve haberleşme imkânlarının sınırlılığı merkezi devletin mahalli gruplardan yararlanmasını zorunlu kılıyordu. Taşrada görülen tüm bu olumsuzluklara karşın, Tanzimat yöneticileri, çeşitli idari reformlarla iktidarlarını taşraya yayarak bu gruplar üzerindeki egemenliğini pekiştirmede önemli gelişmeler sağladı¹⁸.

Taşra belediyelerinin kadroları, görev ve yetkileri ve bütçe kaynakları en kapsamlı haliyle 1877 Vilayet Belediye Kanunu'yla tanımlandı. Kanuna göre belediye meclisi, seçimle gelen belediye reisi ve azaların yanı sıra devlet tarafından atanan tabip, baytar, mühendis gibi müşavir üyelerle kâtip, sandık emini ve zabıta-i belediye görevi gören belediye çavuşundan oluşacaktı. Belediye reisinin başkanlığında haftada iki defa toplanacak belediye meclisi şehrin sorunlarını tartışacak ve şehrin ileri gelenlerine çeşitli konularda danışacaktı¹⁹. 1877'ye kadar belediye reisi taşra bürokrasisi içinden hükümetçe tayin ediliyordu. 1877 düzenlemesiyle beraber, belediye reisinin belediye meclisine seçilen üyeler arasından atanması ve belediye gelirlerinden maaş alması hükme bağlandı. Meclis azaları, emlak sahibi Müslim ve gayri-Müslim erkek yurttaşlar arasından seçimle belirlenecekti. Yıllık belirli bir miktar emlak vergisi verme, başkasının hizmetkârlığında bulunmama koşulları şehir belediye idaresini şehir eşrafiyla sınırlandırmış oluyordu²⁰.

Kuşkusuz beledi idarelerin varlığı yalnızca merkezi devletin taşra idaresini ve yerel nüfuz gruplarını denetim altına alma arayışlarıyla açıklanamaz. Belediyeler sundukları bir dizi kamu hizmeti ile şehir ahalisinin günlük hayatını devlet müdahalesine açmış oluyordu. 1877 tarihli Vilayet Belediye Kanunu taşra belediyelerinin görev ve sorumluluk alanlarını hayli geniş bir şekilde tanımlamıştır. Modern belediyelerin hizmet alanı, şehir ahalisinin yaşam standartlarını etkileyen iktisadi, sosyal ve fiziki koşulları düzenlemeye ve iyileştirmeye yönelik birbirinden farklı bir dizi faaliyetten oluşuyordu. Kanuna göre belediyeler lokanta, tiyatro gibi halka

16 Yonca Köksal, "Imperial Center and Local Groups: Tanzimat Reforms in the Provinces of Edirne and Ankara", *New Perspectives on Turkey*, 27, Fall, 2002, s.s.108-109.

17 İlhan Tekeli, İlber Ortaylı, *Türkiye'de Belediyeciliğin Evrimi*, Türk İdareciler Derneği, Ankara, 1978, s.21.

18 Geleneksel şehir idaresi örgütü ve 19. yüzyılın ilk yarısındaki değişimler için bkz.: İlber Ortaylı, *Tanzimat Devrinde...*, s.s.124-130.

19 İlber Ortaylı, *Tanzimattan Cumhuriyete Yerel Yönetim Geleneği*, Hil Yay., İstanbul, 1985, s.s.173-174.

20 Tümerkan, *a.g.e.*, s.57.

açık yerlerin temizlik ve düzenini denetlemek, esnafın teftişi, sağlığa aykırı maddelerin satışını yasaklamak, ölçüleri ayarlamak, ekmeğe narh koymak ve ölçüsüz fiyatlandırmaları önlemek, pazar yerleri tesis etmek, mezbaha inşa etmek, nakil vasıtalarının ücret tarifelerini belirlemek ve vasıtaların işlerliğini denetlemek gibi bir dizi etkinlikle şehrin iktisadi yaşamında düzenleyici roller üstlenmişti. Ayrıca, yapı işlerini düzen altına almak, devlet binalarının inşa ve tamir işlerinin keşfini yapmak, yol, kaldırım, lağım inşa etmek, suyollarının inşa ve tamirine nezaret etmek, istimlak işleri, şehir ve kasabaları süslemek ve aydınlatmak, temizlik işlerini yürütmek, umumi helâlar yapmak, itfaiye tesisatı ve teşkilatı kurmak, belediyeye ait emlak ve akarı idare etmek gibi, şehrin altyapı ve imar işlerinden sorumluydu. Şehirdeki emlak ve akarın kıymetlerini sahiplerinin isimleriyle kayıt etmek ve haritalarını tanzim etmek, şehrin nüfusunun sayımını kaydetmek ve ölüm doğum vukuatını yürütmek gibi istatistik, harita ve kayıt işleri de belediyenin görevleri arasındaydı. Belediyeler, son olarak, dilsiz ve kör çocukların terbiyesi, muhtaç ve fakirlerin tedavisi ile ilgilenmek, dilenciligi önlemek ve çalışabileceklere iş bulmak, hastane, ıslahane ve sanat okulları açmak gibi sosyal yardım hizmetleri de üstlenmişti²¹.

19. yüzyıl Osmanlı imparatorluğunda kamu hizmetlerinin şekillendiği ve çeşitlendiği bir dönemdir. Beledi faaliyetlerin de içinde yer aldığı kamu hizmetleri alanının genişlemesi, nüfusun devletin siyasi, askeri ve ekonomik gücünün en temel unsuru olarak tanımlanmaya başlamasıyla paralellik gösterir. Nüfusun devletin asli gücü olarak görülmesiyle beraber, ahalinin refahını, sağlığını ve bireylerin uzun ömürlüğünü etkileyen fiziki, iktisadi, sosyal ve ahlaki koşulları iyileştirmek, nüfusu doğal, iktisadi ve sosyal risklerden korumak devletin ana gündemini oluşturmaya başladı²². Bu doğrultuda II. Mahmut döneminden itibaren şekillenen yeni bürokratik mekanizmalar, sağlık, eğitim, sosyal yardım, güvenlik hizmetleri, bayındırlık, imar ve ulaşım hizmetleri, işe alanının denetimi, doğum-ölüm oranlarının takibi ve iyileştirilmesi gibi, bir dizi hizmeti üstlendi²³.

Belediyeler de kamu sağlığı, sosyal yardım, eğitim, kentsel ulaşım ve altyapı hizmetleri, iktisadi yaşamın düzenlenmesi ve denetimi, imar ve bayındırlık alanında üstlendikleri kamu hizmetleriyle şehir nüfusunun sağlığını ve refahını sağlama işini yüklediler. Şehir nüfusunu etkileyen fiziki, sosyal ve iktisadi koşulların düzenlenmesine ilişkin bilgi, beceri ve deneyim ise siyasi temsilcilerden çok, uzmanların, bilim insanlarının ve teknisyenlerin alanına giriyordu. Bundan dolayı, belediye meclislerinde şehrin imarı ve planlaması, halk sağlığı, çevre temizliği ve düzenlemesi gibi meselelerin idaresi için mühendis, belediye tabibi ve baytardan oluşan müşavir üyeler ve zabıta istihdam edilmişti.

Buna karşın belediyelere yüklenen geniş sorumluluklara rağmen, uygulamada belediyelerin etkinliğini sınırlayan bir dizi faktör vardı. Bunlardan en

21 A.g.e., s.s.55-56.

22 Modern devletin oluşumuyla nüfus arasındaki ilişki için bkz.: Michel Foucault, *Security, Territory, Population*, (eds.: Michel Senellart, Palgrave Macmillian), 2007, s.s. 42-75,104. Osmanlı İmparatorluğu bağlamında modern devletin ortaya çıkışı ve nüfusla ilişkisi için bkz.: Nadir Özbek, *Osmanlı İmparatorluğunda Sosyal Devlet, Siyaset, İktidar ve Meşruiyet (1876-1914)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s.67.

23 Nadir Özbek, *Cumhuriyet Türkiye'sinde Sosyal Güvenlik ve Sosyal Politikalar*, Emeklilik Gözetim Merkezi, Tarih Vakfı, İstanbul, 2006, s.52.

önemlisi belediyelerin yeterli bütçeye ve merkezden özerkliğe sahip olmamalarıydı. Küçük şehirlerde belediyeler kadrosuz, gelirsiz, bütçesiz, muhasebesiz çalışıyorlardı. Sınırlı gelir kaynakları devletin tahsis ettiği çeşitli yerel vergiler, resimler ve belediye cezalarından oluşuyordu. Çoğu taşra şehirlerinde vergi gelirleri düşük olduğu gibi, vergilerin ve belediye cezalarının tahsilinde halk pek de istekli gözüküyordu. Kıt mali kaynakların idaresinde ise belediyeler merkezin sıkı denetimindeydi. Belediye gelirlerinin yeni vergi ve resimlerle artırılması 1877 meclisinde mebusların direnişiyle karşılaşmıştı²⁴. Öngörülen belediye cezaları, cezaların şiddetine rağmen belediye kolluk gücünün zayıf olması nedeniyle takip ve tahsis edilemiyordu. Genellikle vilayet ve kasabalardaki zaptiye teşkilatı belediye teftiş ve kolluk görevini yerine getirir, bu ise belediye teftiş ve cezaların tahsisini sınırlı kılar. Belediyenin yaptırım gücünün sınırlı olması, denetim ve cezalarda belediye çavuşunun yeterli olmaması, zabitanın belediye kolluk göreviyle yeterince ilgilenmemesi belediyelerin etkin denetim yapma ve cezai gelirlerini artırma şansını da sınırlıyordu²⁵.

Belediyelerin bir diğer güçsüzlük nedeni ise hem yetişmiş eleman yokluğu hem de bütçe darlığından dolayı kadro eksikliğiydi. Belediye meclisi hem personel tayini hem de maaş ödemelerinde yetkisizlik ve imkânsızlık içindeydi. Mühendis, tabip, baytar, itfaiyeci kadroları kanun ve nizamnamelerde olmalarına karşın, çoğu belediye bu kadroları temin etmekte sıkıntı yaşıyordu²⁶.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Yüzyılında Alanya'da İktisadi Hayat

Anadolu'nun doğu Akdeniz kıyısında küçük bir sahil kasabası olan Alanya, hem Konya'ya kervan yolu bağlantısı nedeniyle hem de doğu Akdeniz ticaret yolu üzerinde önemli bir iskele ve gemi yapım merkezi olmasıyla Selçuklu ve Osmanlı İmparatorluğu dönemlerinde iktisadi, siyasi ve askeri açıdan önemli merkezlerden biri olmuştur. Şehrin doğu Akdeniz'deki iskele konumu onu Anadolu yarımadasının ticaret uçlarından biri haline getirmiş, deniz ticareti şehrin gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Antik çağlardan itibaren ticari potansiyelinin önemli bir bölümünü korsanlık ve köle ticaretinin oluşturduğu Alanya, Selçuklu ve Osmanlı idaresi dönemlerinde gemi yapım merkezi ve deniz üssü olarak ayrı bir önem kazanmıştı. Kereste kaynakları ve kazalarından toplanan kalyoncu neferleri ile tersaneye ve Osmanlı donanmasına katkıda bulunan şehir²⁷, 19. yüzyılın sonlarında imparatorluğun asker toplama ve sevk merkezlerinden biri haline gelmiştir²⁸.

Alanya'nın tüccar ve eşrafı, ticari ilişkilerini Anadolu'nun iç şehirlerinden çok Akdeniz ticaret yolu üzerinde bulunan Mısır, Suriye ve Kıbrıs'ın yanı sıra Anadolu'nun liman şehirleriyle sürdürmüştür. Alanya aynı zamanda Akdeniz'den Karadeniz'e yol alan Mısırlı ve Suriyeli tüccarların da önemli bir iskelesi olmuştur²⁹.

24 Ortaylı, *Tanzimattan Cumhuriyete...*, s.s.167-176.

25 *A.g.e.*, s.s.283-285.

26 *A.g.e.*, s.s.159-162.

27 Cahit Bilim, "Arşiv Belgelerinde ve Salnamelerde Alanya", *Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri III*, ALSAV, Alanya, 2004, s.s.198-199.

28 *Başbakanlık Osmanlı Arşivleri* (BOA) DH.MKT, nr.2596/124, 28/Za/1319(1901) ve Y.PRK.ASK, nr. 218/55, 02/Ca/1322; Ayrıca bkz.: Ali Rıza Gönüllü, *Meşrutiyetten Cumhuriyet'e Alanya (1908-1938)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2008, s.s.26-27.

29 Gönüllü, *a.g.e.*, s.9.

19. yüzyılda Alanya, Antalya, Finike, Kıbrıs, İskenderiye, Dimyat ve Rodos arasında işleyen küçüklü büyüklü ticari gemilerin yanı sıra Amerikan ve Yunan kumpanyalarının da uğrak noktasıydı³⁰. 1910'lu yıllarda Alanyalı tüccar, İzmir, Antalya ve Akdeniz adalarına narenciye, karpuz, susam, balmumu, Trablusşam, Beyrut, Kıbrıs, İskenderiye ve Dimyat'a ise kereste ve kömür ihraç ediyor, Antalya, Rodos, İzmir, Kıbrıs, Dimyat, İskenderiye'den ise gıda maddeleri, dokumalar, mamul eşya, yerli ve Avrupa ürünü ticari ve sanayi malları alıyordu³¹. Bu olumlu gelişmelerin yanı sıra deniz ticareti Alanya'yı bir kaçakçılık merkezi haline de getirmişti. Şehir, 19. yüzyılda yoğun bir tütün, barut, silah ve tarihi eser kaçakçılığına yataklık yapıyordu³².

Alanya'nın iskele konumundan faydalanarak ürünlerini Akdeniz liman şehirlerine ihraç eden Alanyalı tüccar, çiftçi ve zanaatkâr, özellikle 20. yüzyılın başlarında servet ve zenginliğe kavuşmuştu³³. Doğu Akdeniz'in çeşitli limanlarına mal gönderen tüccar aileleri arasında Şerfaliler, Hacı Hüseyin ve Azakoğlu Tevfik Efendiler sayılabilir³⁴. Yüzyıllar boyunca Alanya'nın en önemli ihracat kalemlerinden olan kereste ve odun 20. yüzyıl başında tüccar ailelerinin servet kaynağı olmaya devam etmiştir. Bu ailelerin başında Şerfaliler ve Azakzadeler'in yanı sıra Halimağalar ve Hacikadirler sülalesi geliyordu. Kereste tüccarı arasında Hayate Hanım gibi kadınlara da rastlanıyordu. Orman köylülerine kestirilen keresteler çaylara bırakılarak denizle çayların birleştiği yerde toplanır, buradan büyük gemilere yüklenerken Mısır'a, Suriye'ye sevk edilirdi³⁵. Deniz ticareti ile zenginleşen bu aileler Alanya'nın yerel eşrafını oluştuyordu.

Alanya'nın iktisadi zenginliğinin bir diğer kaynağını da küçük çaplı tarım, hayvancılık oluştuyordu. Kazanın dağlık coğrafyası tarıma uygun dar bir alan bırakmış olsa da, mevcut topraklar verimliydi. Çiftçilerin ürettiği çeşitli ürünlerin bir kısmı yerli halk tarafından tüketilirken narenciye, susam ve susam yağı ise deniz yoluyla çeşitli liman şehirlerine ihraç ediliyordu. Şehre diğer liman şehirlerinden de çeşitli hububat ve gıda ithal ediliyordu³⁶. Hayvancılık ise Alanya'daki Yörüklerin temel geçim kaynağıydı. Üretilen tereyağı, yün, peynir, keçi kılı, bal ve balmumu daha çok iç pazarda tüketilirdi. Yörükler kış mevsiminde sahilde odun ve odun kömürü imal ederek geçimini temin ederken yazları iskelelere zahire taşımakla ve yaylacılıkla geçinirlerdi. Yaylacılık geleneği olan Alanyalı yerleşik nüfus Haziran başından Eylül sonuna kadar yaylalarda kalırdı³⁷.

30 A.g.e., s.s.46,79.

31 *Konya Vilayet Salnamesi*, İstanbul, 1332, s.509 vd.; Gönüllü, a.g.e., s. 82.

32 İzinsiz tütün ekimiyle ilgili olarak bkz.: BOA, DH:MKT., nr.1952/114 27/L/1309 (1891); Kaçakçılıkla ilgili bkz.: Süleyman Beyoğlu, "XX. Yüzyıl Başlarında Alanya'da Bazı Olaylar", *Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri III*, ALSAV, Alanya, 2004, s.520.

33 Örneğin 1868 yılında Alanya kazasının vergi gelirlerinin toplamı 344. 292 kuruş 60 parayken, bu gelirler 1906 yılında 2.089.728 kuruş, 5 paraya, 1910 yılında ise 3.534.266 kuruş 10 paraya yükselmiştir. Bkz.: *Konya Vilayet Salnamesi*, Konya, 1286, s.190; *Konya Vilayet Salnamesi*, Konya, 1322, s.168; *Konya Vilayet Salnamesi*, İstanbul, 1332, s.375.

34 Deniz ticareti ile uğraşan tüccar aileleri için bkz.: Oğuz Korum, *Olaylar, İnsanlar, 75 Yılda Alanya*, Alanya Gazeteciler Cemiyeti, Alanya, 1994, s.6.

35 Alanya'nın kereste tüccarları için bkz.: İzzet Azakoğlu, *Alanya*, Reklam-Ekonomi Matbaası, İstanbul, 1939, s.s.17-18; Haşim Yetkin, *Alanya*, *Dünden Bugüne Alanya'da Yaşam*, Çalı Grafik Matbacılık AŞ., İstanbul, Tarihsiz, s.104,145; Korum, a.g.e., s.74.

36 İhraç edilen tarım ürünleri için bkz.: *Konya Vilayet Salnamesi*, 1332, s.s.229-230, 510; Vasos Voyacıoğlu, *Alanya*, Doğu Akdeniz Kültür ve Tarih Araştırmaları Vakfı, Alanya, 2002, s.43.

37 Gönüllü, a.g.e., s.31, 65.

Alanya'da canlı bir zanaat hayatı da vardı. Pamuk ekimi ve ipekböceği şehirde ipekli ve pamuklu dokumacılığı geliştirmişti³⁸. 1910'lara gelindiğinde pamuk ve ipek dokumacılığı çoğunluğu evlerde kurulu el tezgâhlarında sürdürülüyor, üretilen mendil, çorap, elbiselik kumaşlar daha çok yerel ihtiyaçları karşılamak üzere tüketiliyordu. Evlerde aynı zamanda halı ve kilim, yatak takımları, elbise ve alaca basma da dokunuyordu. Dokumaların bir kısmı da Anadolu'ya ihraç ediliyordu³⁹. Alanya'daki ticaret ve zanaat hayatı canlı bir çarşı hayatı yaratmıştı. Birinci Dünya Savaşı'na kadar şehrin çarşılarında zanaatkâr tüccar ve Yörüklerin işlettiği 483 dükkân, 95 dükkân, 7 fırın, 1 otel, 1 lokanta, 1 hamam, 2 imalathane, 9 kahvehane, 9 meyhaneye vardı⁴⁰. Çarşı sakini ekmekçilik, berberlik, bakkallık, çalgıcılık, ayakkabıcılık, terzilik, demircilik, kalaycılık, marangozluk, dokumacılık, taş işçiliği, nakliyecilik, nalbantlık, semercilik gibi çeşitli zanaatla geçiniyorlardı. Çarşının Yörük sakinleri ise dağlardan getirdikleri peynir, yoğurt ve tereyağını çarşıda satıyorlardı⁴¹.

Alanya, Birinci Dünya Savaşı öncesinde Osmanlı İmparatorluğu'nun birçok şehrinde olduğu gibi, etnik ve dinsel bakımdan karma bir nüfusa sahipti. Ağırlıklı olarak Müslüman Türk nüfusun yaşadığı kazanın önemli bir Ortodoks Rum nüfusu da vardı. 19. yüzyılın sonlarında şehirde artan ticari canlılığa nüfus artışı eşlik etmişti. Kazanın nahiye ve köyleri ile birlikte 1899 yılında 21.986 olan toplam nüfusu, 1914'e gelindiğinde 51.248'e ulaşmıştı⁴². Alanya'da önemli bir Yörük nüfusu da vardı. Osmanlı idarecileri 1910'larda Yörük aşiretlerin yerleştirilmesi ile uğraşsa da başarı kaydedememişti⁴³. Nüfus artışıyla beraber şehrin servet sahipleri sur içini yavaş yavaş terk ederek sur dışına yerleşmiş, 1914'de gelindiğinde sur dışında bağ ve bahçeler arasında yeni mahalleler oluşmuştu⁴⁴. Ancak Birinci Dünya Savaşı bu gelişmeyi durdurmuş, 1917 yılında kasaba merkezinin nüfusu 7.285'e gerilemişti⁴⁵.

19. yüzyıl sonundan itibaren savaşlar ve göçler Alanya'nın nüfus dengesini ve topluluklar arasındaki ilişkileri de değiştirmeye başlamıştı. Örneğin 1899 yılında Girit'ten gelen Müslümanların bir kısmı Alanya'ya yerleştirilmiş, ancak göçmenlerin yerleştirilmesi bir dizi soruna yol açmıştı⁴⁶. 1912 yılında ise Girit'ten gelen muhacirler göçün yarattığı öfkeyi Rum nüfusa yöneltmişti⁴⁷. Milli mücadele yıllarında ve sonrasında ise Rum nüfusun Alanya'yı terk etmesiyle kaza nüfusunun tümü Müslüman Türk unsurun egemenliğine girdi.

38 Voyacıoğlu, *a.g.e.*, s.38; Azakoğlu, *a.g.e.*, s.s.7-9.

39 Voyacıoğlu, *a.g.e.*, s.48; Gönüllü, *a.g.e.*, s.77.

40 *Konya Vilayet Salnamesi*, 1332, s.656.

41 Voyacıoğlu, *a.g.e.*, s.53.

42 *Konya Vilayet Salnamesi*, Konya, 1317, s.210; *Konya Vilayet Salnamesi*, İstanbul, 1332, s.359.

43 Alanya'nın göçebe Yörük aşiretlerinin devletle başı genellikle hoş olmamıştır. Yörüklerin ürettiği ham deri ve yünün eskisi kadar alıcı bulamaması Yörüklerin geçim koşullarını bozmuş, XVII. Ve XVIII. Yüzyıllarda Yörük aşiretlerin isyanları patlak vermiştir bölgede. Devletin Yörükleri yerleştirme çabalarının da bu isyanlarda payı vardır. Alanya'daki Yörük aşiretlerle devlet arasındaki ilişkiler için bkz.: Gönüllü, *a.g.e.*, s.65.

44 *Konya Vilayet Salnamesi*, 1332, s.656; Ayhan Yüksel, "Alaiye Kazasının Sosyal ve Ekonomik Durumu", *Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri III*, ALSAV, Alanya, 2004, s.528.

45 Gönüllü, *a.g.e.*, s.35.

46 BOA, DH.MKT. nr. 2337/21, 26/z/1317(1899); BOA, Y.PRK.KOM, nr. 10/47 10/B.1317; BOA, Y.PRK.KOM. nr. 10/46, 26 /C/ 1317; BOA, A)MKT.MHM, nr 508/5, 02/C/1317.

47 Voyacıoğlu, *a.g.e.*, s.40.

Alanya Belediyesi'nin Gelişimi ve Yerel Eşraf

Alanya belediyesinin kuruluşu Alanya'nın idari statüsünün de değiştiği bir döneme denk gelir. 1846 ve 1847 tarihli devlet salnamelerinde Konya'ya bağlı bir sancak olarak görülen Alanya, 1868'de Konya vilayetine bağlı Antalya-Teke sancağının bir kazası olur⁴⁸. Alanya belediyesinin kuruluşu ise bu idari düzenlemeyi takip eder. Belediye kadrosunun kaydı Konya vilayet salnamesinde ilk kez 1874 yılında görünür. Alanya'nın idari statüsündeki değişimin ve belediyenin kuruluşunun aynı dönemlere denk gelmesi tesadüfi değildir. Osmanlı taşrasında belediye teşkilatının kuruluşu, Osmanlı taşrasının idari olarak yeniden yapılandırıldığı bir evreye denk gelir.

Birçok taşra şehrinde olduğu gibi Alanya'da da belediye meclisi üyeleri şehrin eğitimli kesimleri ve varlıklı ailelerin yer aldığı eşraftan oluşuyordu⁴⁹. Alanya belediyesi meclis üyelerinin kayıtları Konya vilayet salnamelerinde ilk defa 1874 yılında görülür⁵⁰. 1877'ye kadar mal müdürü başkanlığında, 2'si Rum 5'i Müslüman olmak üzere toplam yedi kişiden oluşan bir meclis çalışmaları sürdürmekteydi⁵¹. 1877'den sonra belediye reisi olarak salnamelerde yer alan kişiler hakkında ise yeterli bilgimiz olmamakla beraber 1905 yılından itibaren belediye reisliği yapan kişilerin ticaret ve zanaatla uğraşan Alanya eşrafından geldiğini söyleyebiliriz. Örneğin 1905-1927 yılları arasında Alanya belediye reisi olan Hacı Nuri Efendizade Ahmet Talat (Görgün) Bey, Alanya'nın nüfuzlu kişilerinden, büyük çiftliği ve geniş arazileri ile tanınan biriydi⁵². Ahmet Talat Beyden sonra 1927-1930 yılları arasında belediye reisi olan Hüsnü (Şifa) Bey ise Alanya'nın önde gelen ailelerinden, kuyumculuk, kereste ve narenciye işleri ile uğraşan Şifa ailesinin mensubuydu⁵³. Sonraki dönemlerde Alanya'da belediye reisliği yapmış kişiler şehrin ulema, tüccar ve eşraf ailelerinden gelmeye devam etti⁵⁴.

Kuşkusuz belediye reisleri, üstlendikleri yeni görevlerle hâlihazırdaki mahalli nüfuzlarını pekiştirmiş oluyorlardı. Belediye reisliğinin sağladığı güç, yerel eşraf ve bürokrasi arasında da yeni saflaşmaların oluşumuna ve mücadelelere yol açıyordu. Örneğin, belediye reisi Ahmet Talat Beyin karıştığı iddia edilen yolsuzluk ve rüşvet olayları yerel eşraf ve bürokrasi arasındaki güç ilişkilerini yansıtmaktadır. Talat Beyin "intihab muamalatına fesad karıştırdığı ve firuncılardan ve sair esnaftan rüşvet aldığı"⁵⁵ 91 imzalı bir şikâyet telgrafıyla Sadarete ihbar edilmiş, şikâyetçiler adına Tefvik isimli şikâyetçi Talat Bey hakkında tahkikat yapılmasını yerel otoritelerden istemişse de "*reis-i merkumun buraca olan nüfuz-ı fevkaladesi ve eşraf-ı belde denilen*

48 Alanya'nın Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki idari statüsündeki değişiklikler için çeşitli kaynaklar farklı olmakla beraber birbirine yakın tarihler vermiştir. Bkz.: İbrahim Hakkı Konyalı, *Alanya*, Ayaydın Basımevi, İstanbul, 1946, s.s.254-264; *Yurt Ansiklopedisi*, Türkiye, İl İl: Dünü Bugünü, Yarımlı, C.2, Anadolu Yayıncılık, İstanbul, 1981, s.751; Gönüllü, a.g.e., s.s.14-15, 35.

49 Eşraf kökenli belediye reisleri ve meclis üyelerinden örnekler için bkz.: Necmettin Çalışkan, *Kuruluşundan Günümüze Kayseri Belediyesi*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi, Kayseri, 1995, s.s.38-87; Murat Küçükkuşurlu, *Erzurum Belediyesi Tarihi*, Erzurum Kitaplığı, Erzurum, 2008, s.s. 40-60.

50 *Konya Vilayet Salnamesi*, 1291, Konya, s.61.

51 *Konya Vilayet Salnamesi*, Konya, 1292, s.61; *Konya Vilayet Salnamesi*, Konya, 1294, s.78.

52 Korum, a.g.e., s.s.28-29.

53 Yetkin, a.g.e., s.s.144-159.

54 Korum, a.g.e., s.8 ve s.s.128-129.

55 BOA, DH.MKT. nr. 2675/98, 12/Za/1326 (Hicri).

*kimselele karabet ve irtibatı*⁵⁶ bu otoriteleri korkutmuş, Talat Bey'in "cebabireden", hamisi Doğanzade Cemal Beyin yardımıyla mesele vilayet merkezine önemsiz bir hadise olarak bildirilip kapatılmıştı⁵⁷.

Şikâyetçilerin, Alanya'nın hangi toplumsal katmanlarına dâhil olduklarını bilemiyoruz; ancak imzacıların beledi faaliyetlerin daha çok şehrin iktisadi yaşamına yoğunlaşması nedeniyle belediye teşkilatıyla en sık ilişkiye giren esnaf, zanaatkâr ve tüccar arasındaki hoşnutsuz gruplardan olma ihtimali yüksek görünüyor. Alanya eşrafını oluşturan bu hoşnutsuz grupların yine eşraftan olan Talat Bey'e karşı aldıkları muhalif tutum eşraf arasındaki bölünme ve rekabeti gösteriyor. Öte yandan Talat Bey'in yerel bürokrasinin bir üyesi olması, toplumsal nüfuzu ve bürokrasi ile yakın ilişkileri olan bir kısım eşraftan aldığı destek, hakkındaki tahkikatın yerel bürokratik mekanizmalarca işletilmemesine yol açmış görünüyor. Bu nedenle, şikâyetçiler, taşra bürokrasisini aşarak merkezi bürokrasi ile ittifak arayışına girmiş, telgraflarını doğrudan Sadarete göndermişlerdi. Talat Bey vakasının genel olarak taşra eşrafı, yerel bürokrasi ve merkezi bürokrasi arasında cereyan eden mücadeleleri gösterdiğini söyleyebiliriz.

Kuşkusuz belediye meclis üyeliği ve reisliği Talat Bey'e sosyal ve siyasal iktidarını yerel düzeyde pekiştirmesine olanak tanıdığı gibi, diğer belediye meclisi azalarına da benzer imkânları sunuyordu. Alanya belediyesi meclisinde yer alan seçilmiş azalara ilişkin bilgilerimiz, Konya Vilayet Salnamelerinde ve meclis karar defterlerinde yer alan üye isimleri ve imzalarıyla sınırlıdır. Belediye meclislerine seçilme koşulları göz önüne alındığında, en azından 1920 yılına kadar, azaların mülk sahibi Müslüman ve Gayrimüslim eşraftan geldiğini söyleyebiliriz.

Alanya Belediyesinin İktisadi Alandaki Faaliyetleri

Alanya'da belediyenin ana faaliyet alanı, iktisadi ve sosyal yaşamın canlı merkezleri olan çarşı ve iskeleydi. Çarşı ve iskele, esnaf, tüccar, zanaatkâr, ahali, belediye meclis azaları, müşavir üyeler ve diğer yerel yönetim birimlerinin birbirleriyle çeşitli biçimlerde irtibata geçtikleri alanlardı. Çeşitli mal ve hizmetlerin üretimi, dolaşımı ve tüketiminin tanzimi ve iktisadi yaşamın sürmesi için gereken altyapı hizmetleri belediye idaresini yerel esnaf, tüccar ve ahaliyle sürekli temas haline sokuyordu. Bunun bir sonucu olarak, belediye meclisinin aldığı kararların odağını da çarşı ve iskele oluşturuordu.

1914 ve 1915 yıllarında belediyenin çarşıdaki en önemli uygulamalarından biri temel tüketim maddelerine narh koymaktı. Kuşkusuz modern belediyelerin kuruluşundan önce de narh tespiti ve fiyat denetimi şehir idaresinin ana faaliyetlerinden biriydi. Bununla birlikte işeci bir iktisadi zihniyetten liberal iktisada geçiş piyasa ilişkilerinin düzenlediği serbest bir fiyat rejimine de gerektirmişti. Bunun yansımalarından biri ise narh kapsamındaki kalemlerin daraltılmasıydı Nitekim 1865 yılında narh usulü imparatorluk genelinde ekmekten başka tüm ihtiyaç maddeleri üzerinden tümüyle kaldırıldı⁵⁸.

56 A.g.b.

57 A.g.b.

58 Ortaylı, *Tanzimattan Cumhuriyete...*, s.s.186-189.

Alanya'da 1914 ve 1915 yıllarında ekmeğin yanı sıra ette de narh uygulanıyordu. Bu iki temel tüketim maddesine narh uygulanırken fırıncı ve kasap esnafı kontrol altında tutulduğu gibi, iki temel tüketim maddesinin arzı kâr mekanizmasının kısmen dışında tutularak ahalinin zaruri ihtiyaçları güvence altına alınmış oluyordu; ayrıca ette narh uygulaması, et narhının 1865 yılında kaldırılmasına rağmen taşra şehirlerinde uzunca bir süre devam ettiğini gösteriyor olabilir. Anadolu'nun taşra şehirlerinde kesime uygun hayvanların tarımsal üretimde ve taşımacılıktaki önemi, eti kıt bir gıda maddesi haline getirmiş olabilir.

Bu yıllarda Alanya'da iki gıdanın da fiyat tespitinde arzdaki mevsimsel dalgalanmalar ve ulaşım maliyetleri etkili oluyordu. Örneğin yerel ihtiyacı karşılayacak miktarda ekmeklik buğday üretemeyen Alanya un tedarikinde denizle ulaşabileceği en yakın merkez olan Antalya'ya bağımlıydı. Bundan dolayı belediye Alanya'da satılan somun ekmeğin narhını Antalya'dan getirilen unun satış fiyatına hamaliye ve navlun ücreti ekleyerek tespit ediyordu⁵⁹. Fırtınalı havalarda Antalya'yla deniz ulaşımı kesildiği zaman fırıncıların eldeki ikinci kalite undan belediyenin kararıyla ekmek yapmalarına ve tespit edilen fiyattan satmalarına izin veriliyordu⁶⁰. Fiyatların belirlenmesinde fırıncı esnafı belediye meclisine sunduğu dilekçeler ile etkili olabiliyor, özellikle deniz ulaşımında maliyetin arttığı kış aylarında belediye fırıncıların fiyat artış taleplerini dikkate alıyordu⁶¹.

Benzer fiyat dalgalanmaları ette de görülüyordu. Alanya'da hayvancılık yapılmasına karşın et kıt bir tüketim maddesiydi. 1910'larda Alanya'da henüz düzenli et kesimi yapan kasaplar yoktu. Et, ancak bahar ve yaz aylarında dikey esnafı deri elde etmek ya da köylülerden alacaklarını kurtarmak için keçi ve koyun alıp kestiklerinde bollaşlıyordu. Et narhını etkileyen en önemli faktör kesim hayvanlarının mevsimlik arzıydı. Etin fiyatı kesimlik sığır ve koyun sayısının bollaştığı bahar aylarında belediye tarafından düşürülürken, kıtlaştığı kış aylarında tekrar yükseltiliyordu. Kuşkusuz tıpkı fırıncılar gibi, kasaplar da et narhının tespitinde rol oynuyor, fiyat artış talepleri belediye tarafından dikkate alınıyordu⁶².

Özellikle Birinci Dünya savaşı yıllarında savaş ekonomisinin yarattığı, darlık, karaborsa ve ihtikâr, mal ve hizmetlerin denetimi ve temel tüketim maddelerinin adil dağıtımı meselesini önemli hâle getirmişti. Zaruri gıda maddelerinde narh tespiti ve fiyat denetimi savaş ve kıtlık gibi olağanüstü dönemlerde daha büyük önem kazandı. Mal kıtlığının yarattığı hızlı fiyat artışı esnaf ve tüccara yüksek kâr fırsatı yaratırken ahalinin iâşesini de tehlikeye düşürüyordu. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Osmanlı topraklarında seferberlik ilanı ile birlikte fiyat hareketliliği ve mal darlığı Antalya çarşısına da hemen yansımıştı. Alanya kaza ahali iâşesini büyük ölçüde Antalya, Kıbrıs ve Suriye'den deniz ulaşımıyla sağlıyordu. Ancak savaşla beraber deniz yolunun ablukaya alınması Alanya'da önemli bir iâşe sıkıntısı yaratmıştı⁶³. Nakliye araçlarına el konulduğu için iâşenin komşu kazalardan karayoluyla karşılanması imkânı da kalmamıştı. Üstelik yakın kazaların iâşesi

59 1915 Alanya Belediyesi Encümen Kararları Defteri, DAKTAV, Alanya, 2003, sıra no.120.

60 1915 bel. def., sıra no.16.

61 1915 bel. def., sıra no.132.

62 1915 bel. def., sıra no.38, 45 ve 55.

63 BOA,DH.E.U.M.3.Şb. nr.6/57, 15/Ş/1333(1915).

ancak kendi ihtiyaçlarını karşılayacak düzeydeydi⁶⁴. Asker sevkiyatıyla kazada yığılan askerin iâşesi de mal darlığını artırmıştı.

Resmi kayıtlara yansıyan bilgilere göre, savaş diğer temel tüketim maddelerinin de arzını tehlikeye düşürdü. Seferberlik başladığında belediye meclisi ilk önlem olarak narha tabi maddeleri genişleterek gazyağı, şeker, tereyağı, karpuz, taze üzüm gibi çeşitli tüketim maddelerine de narh koyarak, karaborsacıların cezalandırılması için kaymakamlık ve polis komiserliğine başvurdu⁶⁵. İlerleyen aylarda narh uygulaması genişleyerek makarnadan, kahve, karpuz ve pirince, kibritten kına ve sabuna uzanan çeşitli temel tüketim maddelerini de kapsadığı gözlemlendi⁶⁶.

Mal kıtlığı temel tüketim maddelerinin kalitesini de etkiledi. Önce ekmekler bozuldu, arkasından belediye fırıncı esnafından çeşitli kişileri ekmekleri eksik, hamur ve siyah olduğu için para cezasına çarptırdı⁶⁷. Benzer şekilde kahveye arpa karıştırarak pişirip satan kahvecinin hem kahvesini denize dökmüş, hem de para cezası verdi⁶⁸. Belediyenin bu yıllarda uğraştığı diğer bir sorun ise ihtikâr; ancak belediyenin ne fiyat tespiti ne de para cezaları etkili oluyordu. Özellikle gazyağı ve şekerde ihtikârın önüne geçilemiyordu. Tüccar ve esnaf para cezalarına çarptırılmalarına karşın⁶⁹, belediye para cezalarının tahsilinde güçlük çekiyor, yaptırım gücü olmadığı için, kaymakam ve polisten yardım istiyordu⁷⁰.

Savaşın başladığı aylarda zaruri ihtiyaç maddelerinin satış ve dağıtımını belediye, tüketiciler ve esnaf-tüccar arasında önemli bir mücadele konusu oldu. Narh tespitinde esnaf da tüketici de kendi ihtiyaç ve beklentileri doğrultusunda belediye meclis kararlarını etkilemeye çalışıyordu. Örneğin satış fiyatı maliyetleri karşılamadığı için gaz satışında sıkıntı yaşadıklarını beyan eden gaz tüccarının şikâyeti dikkate alınarak gazın fiyatı yükseltildi⁷¹. Fakat şeker satan esnaf, gaz tüccarı kadar şanslı değildi. Şeker darlığı çeken kahveciler ve halk belediyeye başvurarak sıkıntılarının giderilmesini istemiş, fahiş fiyatla satılmak üzere bir mağazada bekletilen şeker el koyan belediye bedelini sahibine ödemek üzere şekerini halka satmıştı⁷². Belediye meclis üyelerinin, taleplerini yerine getirdiği ya da cezalandırdığı esnaf ve tüccarla kişisel ya da ticari ilişkileri olup olmadığına dair bilgiler elimizde yok; ama esnaf ve tüccarın bir kısmı belediye meclisinde yer alan aza tarafından bu tip ilişkiler sonucunda kayırlırken, bazıları da cezalandırılmış olabilirler. Alanya gibi küçük bir kazada muhtekirlerin yakalanmasında ahali kadar rekabet hâlindeki esnafın da birbirlerini ihbar etmesi etkili olmuş olabilir.

Belediyenin ihtikârâ karşı aldığı bir diğer önlem de şehre toplu miktarda giren malların dağıtımına müdahale etmektir. Örneğin Antalya'dan gelen beş kayık malın sahipleri belediyeye çağrılarak malların narh üzerinden vesikayla satılması

64 Birinci Dünya Savaşı'nda Alanya'daki iâşe sıkıntısı için bkz.: Süleyman Beyoğlu, "Savaş Yıllarında Alanya (1914-1918)", *Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri III*, ALSAV, Alanya, 2004, s.s.293-295.

65 1915 bel. def., sıra no.109, 110, 111.

66 1915 bel. def., sıra no.115.

67 1915 bel. def., sıra no.112.

68 1915 bel. def., sıra no.152.

69 1915 bel. def., sıra no.113, 115, 125, 125.

70 1915 bel. def., sıra no.138.

71 1915 bel. def., sıra no.155.

72 1915 bel. def., sıra no.145.

sağlanmış, böylece karaborsacılığın önü alınmaya çalışılmıştı⁷³. Benzer şekilde Duyun-ı Umumiye idaresinden satın aldıkları tuzu tüketicilere satan esnaf, artan enflasyona karşı kârlarını korumak için tuza zam yapıyorlardı. Gelişmeler karşısında belediye tuza narh koymakla kalmamış, fahiş fiyattan satışları engellemek için tüketicinin tuz satışı yapan Duyun-ı Umumiye'den perakende alım yapabileceğine karar vermişti⁷⁴.

Çarşı ve iskele Alanya belediyesinin hem en önemli gelir kaynağı hem de gider kalemiydi. Esnaf ve tüccardan alınan çeşitli vergiler, kiraya verilen belediye mülkleri ve beledi kuralların ihlali durumunda kesilen para cezaları belediye gelirlerinin önemli bir kısmını oluşturuyordu. Böylece merkezi devlet belediye idaresinin giderlerini yerel kaynaklarla karşılamaya çalışarak merkezi bütçe üzerindeki yükü hafifletmeyi hedeflediği anlaşılmaktadır. Belediye için gelir olan vergi ve cezalar, kuşkusuz esnaf ve tüccar için giderdi. Dolayısıyla vergi ve cezalar belediye ile ticari kesimler arasında önemli bir ihtilaf alanıydı. Beledi kuralların ihlali nedeniyle kesilen para cezalarının yanı sıra devletin belediyelere bıraktığı çeşitli vergi ve resimler belediye bütçesinin en önemli kalemleriydi. Belediye vergi ve cezalarla çarşı üzerinde denetim kurduğu gibi, gelir de elde ediyordu. Örneğin esnaf dükkân önünde mal teşhir etmek için açtığı sergi için belediyeye sergi resmi ödeyerek ruhsat alıyor, ruhsatsız esnaf cezalandırılıyordu⁷⁵. Bunun dışında aşar dellaliye vergisi, kefalet vergisi, odun vergisi, kesim ve hayvan vergisi, kantar vergisi adları altında tüccar ve esnaftan vergi toplanıyor ve bu vergiler belediye sandığına gidiyordu. Belediyenin esnafa kiraya verdiği emlak de diğer bir önemli gelir kaynağıydı. Esnaf ve tüccara gelince, hem beledi cezaları hem de vergileri ve kira borçlarını ödemekte ayak dıretiyordu. Belediye ise ceza ve vergileri toplamak için yeterli yaptırım gücüne sahip olmadığı için sıklıkla kaymakamlıktan yardım istemek zorunda kalıyordu⁷⁶.

Kanun ve nizamnamelerle belediyelere yüklenen geniş bir sorumluluk alanı olmasına karşın uygulamada belediyeler yeterli bütçeye ve bütçe üzerinde özerkliğe sahip olmadıkları için, sundukları hizmetlerden en çok yararlanan ticari kesimlerin direnişi ile karşılaşılıyordu. Alanya örneğinde gördüğümüz gibi aslında taşrada çoğu belediye vergi ve gelirlerini toplayamıyordu.⁷⁷ Üstelik belediye ve diğer devlet kurumları arasında tahsis edilen çeşitli yerel vergiler, zaman zaman el değiştirerek birinden diğerine kaydırılıyor, örneğin, maarife kaydırılan bir gelir kalemi ile öğretmen maaşı ödenirken, belediye tabibi ve sağlık memuru tahsisatsız kalıyordu⁷⁸. 1914 yılında belediye gelirlerine ilişkin çıkarılan kanunlarla belediye bütçelerinde bazı iyileştirmeler yapılırsa da savaş, belediyelere az da olsa tahsis edildikleri gelirlerden de mahrum kalmalarına yol açtı⁷⁹.

73 1915 bel. def., sıra no.151.

74 1915 bel. def., sıra no.147.

75 1915 bel. def., sıra no.29.

76 Çeşitli örnekler için bkz.: 1915 bel. def., sıra no.96, 134, 135, 136, 137, 139, 140, 149.

77 Ortaylı, Tanzimattan Cumhuriyete..., s.s.167-176.

78 Gönüllü, a.g.e., s.s.58-59.

79 Küçükkuşurlu, a.g.e., s.s.125-126.

Alanya Belediyesi ve Altyapı Hizmetleri

Alanya'daki en önemli ihtiyaç kuşkusuz kara ulaşımıydı. Deniz ulaşımı açık olmasına karşın kış aylarında ve fırtınalı havalarda güvenliğini yitirmesi, can ve mal kaybına yol açıyordu⁸⁰. Üstelik Birinci Dünya Savaşı yıllarında olduğu gibi kazanın denizden ablukaya alınması denizden ulaşımını tümüyle kesintiye uğratabiliyordu. Şehre karadan ulaşım imkânları ise çok sınırlıydı. Alanya gibi karadan dağlarla çevrelenmiş bir kıyı kasabasında mal, hizmet ve insan hareketliliğini sağlayacak bir yol ağının olmayışı özellikle tüccar tarafından şikâyet konusu oluyordu. Kaza, 1910'lu yıllarda civar kasabalar da dâhil hiçbir yere şose yollarla bağlı değildi. Akseki, Bozkır, Karaman ve Anamur arasında bir kervan yolu varsa da tüccar bu yoldan malını ancak deve sırtında taşıyabiliyordu. Yolun geliştirilmesi talepleri ise bütçe darlığından karşılanamıyordu. Örneğin 1919 yılında Alanya-Bozkır yolunun masraflarının karşılanarak umumi bir yol haline getirilmesi talebi ret edilmişti⁸¹. Antalya-Alanya arasında patika yol bile yoktu. İnsan ve hayvan nakli dağlardan ve tarlalardan geçilerek yapılırdı. Ancak özellikle kış aylarında köprülerin yetersizliğinden dolayı dere ve çaylardan geçmek büyük sorun oluyor, yolcular yaşamlarını yollarda kaybediyor,⁸² posta arabaları sel nedeniyle nehre uçuyordu⁸³.

II. Mşerutiyet yıllarında Alanya kaza merkezinde de ne cadde ne de yol ve kaldırım vardı. Sokaklar dar ve kullanışsızdı⁸⁴. Belediyenin yol, kaldırım ve köprü yapımında kullanabileceği yeterli bütçesi ve insan gücü yoktu. Örneğin belediye meclisi 1914 yılında, Dim nehri üzerine yapılacak köprünün masraflarını azaltmak için kerestenin civar ormanlardan parasız olarak kestirilip tedarik edilmesine karar verilmişti. Köprü yapımında ise belediye, savaş nedeniyle Burdur'dan sevk edilmiş Hristiyan ahalî arasından Alanya'da alıkonulmuş bir grubun emeğini kullanacaktı⁸⁵.

Alanya belediyesi, altyapı hizmetlerine ayırdığı kısıtlı imkânları daha çok şehrin iktisadi faaliyetlerinin yoğunlaştığı iskele, rıhtım ve çarşı için kullanıyordu. Sıradan halkın bu hizmetlerden ne ölçüde yararlandığını bilememekle beraber, hizmetlerin daha çok tüccar ve esnaf tabakasının ihtiyaçlarına yönelik olduğunu söyleyebiliriz. Bu altyapı hizmetlerinden biri de aydınlatmaydı. Çarşı ve iskelelerin aydınlatılması belediyenin görevlerindendi. 1910'larda şehirde henüz elektrik yoktu. Gece çöktüğünde gazcılar limandaki ve çarşılardaki yol köşelerinde bulunan fenerleri yakarlardı⁸⁶.

Belediyenin sorumluluğunda olan bir diğer kentsel hizmet ise itfaiye teşkilatıydı. Ancak bütçe ve personel yetersizliği belediyenin itfaiye personeline ve ekipmanına ödenek ayırmasını da zorlaştırıyordu. Belediye meclisi 1914 yılındaki bir karar kaydında maaşlarının azlığından yakınan itfaiyecinin ve ekibinin hizmeti aksatmalarından dolayı itfaiye ekibini ucuz yoldan oluşturmanın yollarını arıyordu.

80 Beyoğlu, *XX.yy Başında Alanya'da...*, s.521.

81 BÖA, DH,UMVM, nr.163/23, 10/B/1338.

82 Voyacıoğlu, *a.g.e.*, s.s.80-81, 133.

83 BÖA, DH, DH.MKT, nr.1162/60, 07/ Ra/1325.

84 Voyacıoğlu, *a.g.e.*, s.37.

85 1915 bel. def., sıra no.131.

86 Voyacıoğlu, *a.g.e.*, s.35.

Çözümlerden biri klasik şehir yönetiminde olduğu gibi sorumluluğu esnafa yüklemektir. Meclis bu işi hamal esnafına yüklemeyi düşünse de, dağınık mahallerde yaşayan hamalların özellikle çarşı ve mahallelerde gece çıkacak yangınlara etkin müdahale edemeyeceğine karar vermişti. Bir diğer çözüm ise çarşı yakınında oturan ahali arasından itfaiyeci seçmek ve bütçedeki ihtiyat akçasından masrafları karşılamaktır⁸⁷. Belediye bütçe darlıklarından kaynaklı hizmet aksamalarını, klasik şehir yönetiminin başvurduğu çözümlerle gidermeye karar vermişti.

Kamu Sağlığı ve Sosyal Yardım Açısından Alanya Belediyesi

Alanya'da belediyenin diğer bir önemli faaliyet alanı ise kamu sağlığını korumaya yönelik tedbirler almak ve denetimler yapmaktır. Kuşkusuz gıda denetimi bu faaliyetlerin en önde geleniydi. Özellikle et ve ekmek gibi iki temel tüketim maddesinin sağlığa uygunluğunun denetimi Alanya belediyesi meclis kararlarında önemli bir yer işgal ediyordu. Örneğin, bozuk mayadan yapılmış ekmekler doktor raporuyla tespit edildikten sonra ekmeklere el konuluyor ve fırıncılar para cezasına çarptırılıyorlardı. Benzer şekilde eksik ölçüyle yapılmış ekmekler de toplatılıp mahpuslara dağıtılıyordu⁸⁸. Belediye aynı zamanda et kesimini ihaleye vererek et kesimini nizam altına almak ve sağlığa uygunluğunu denetlemeye karar vermişti⁸⁹.

Belediyenin halk sağlığı alanında verdiği bir diğer hizmet ise ahaliye ücretsiz tedavi ve ilaç sağlamaktır. Ancak, doktor yokluğu, sağlık personeli azlığı, ilaç darlığı, halkın yetersiz hijyen alışkanlıkları hastalıkları gündelik yaşamın olağan bir parçası kılıyordu. Örneğin 1910'larda verem, hüküm süren hastalıkların başında geliyordu⁹⁰. Çiçek, Zatürree, zatülcenp, tifo ve tenya hastalıkları da halk sağlığını tehdit eden diğer hastalıklardı; ancak Anadolu'nun çoğu yerinde olduğu gibi, en yaygın hastalık sıtmaydı. Alanya halkı devletin sunduğu çiçek aşısı ve sulfatayla en can alıcı iki hastalıktan korunmaya çalışıyordu⁹¹.

Bunun dışında belediye tabibi halka Pazartesi ve Cuma günleri ücretsiz hizmet vermekle yükümlüydü; ancak doktor yokluğu ve bütçe yetersizliği bu yükümlülüğün çoğunlukla kâğıt üstünde kalmasına yol açıyordu. Belediye tabibinin maaşını belediyeler kendi kaynaklarıyla ödemek zorunda oldukları için çoğunlukla bu maaşı ödemekte yetersiz kalıyordu. Örneğin Alanya'da kaza dışına gönderilen odunun kantarından alınan vergi tabibin maaşına ayrılmasına karşın odun ticareti sınırlı olduğu zamanlarda gelir yetersiz kalıyordu⁹². Kaza tabibi için istenen maaş tahsisatı Sıhhiye Nezareti tarafından ret edilince belediye tabibin işine son vermişti. 1914'te kazanın eczacısı vekâleten belediye tabipliğini sürdürüyordu⁹³. Belediye meclisinin bütçesini zorlayarak vereceği maaşa rağmen, tabip talebi karşılıksız kalmıştı⁹⁴.

87 1915 bel. def., sıra no.51.

88 1915 bel. def., sıra no.52, 86.

89 1915 bel. def., sıra no.19.

90 Gönüllü, a.g.e., s.57.

91 A.g.e., s.s.57-58.

92 A.g.e., s.s.58-59.

93 1915 bel. def., sıra no.15.

94 1915 bel. def., sıra no.54.

Kamu sağlığına yönelik olarak Alanya belediyesinin mücadele ettiği en büyük sorunlardan biri de çarşı ve mezarlık gibi alanlarda açıkta kalan insan ve hayvan pisliği idi. Belediye, kabristanda ve çarşıda insanların ve başıboş hayvanların bıraktığı pisliği önlemek için para cezalarına başvuruyordu⁹⁵. Şehrin temizliğini sağlamak için en önemli engel ahalinin tuvalet alışkanlıkları ve temizliğin sağlanması için gerekli bütçenin kısıtlı oluşuydu. Sonuçta belediye meclisi temizlik sorununu çözmek için bir bekçi tayin etmeye ve bekçinin maaşının yarısını ise, temizlik kurallarına uymayanlardan alınacak para cezası ile karşıladı⁹⁶; ayrıca çarşının temizliğini yapmak için işe alınacak süpürgecilerin parasını da esnaf ödemekle yükümlü tutulmuştu⁹⁷.

Çarşı dışında kamu sağlığını en çok ilgilendiren mesele içme suyu meselesiydi. Çoğu şehirde olduğu gibi Alanya'da da şehir halkı içme suyunu derelerden ve kuyulardan gideriyordu. Her evin çatılardaki oluklardan akan suyu biriktirdikleri sarnıçları vardı⁹⁸. Çarşı esnafı ise su ihtiyacını çeşmelerden karşılıyordu. Belediye şehre su taşıyan kanalları ve çeşmeleri temiz tutmak ve suyun şahsi ihtiyaçlar için kullanılmasını engellemek için cezai tedbirlere başvuruyordu. Örneğin belediye meclisi çeşmede mallarını yıkayan bir esnaf suyu kirlettiği için, iki şehir sakini de çarşı çeşmesine akan suyu bahçesine akıtarak sebze suladığı için cezalandırılmıştı⁹⁹.

Belediyenin şehir nüfusunun sağlığını ve refahını gözettiği bir diğer alan da sosyal yardım alanıydı. 1877 yılı Vilayet Belediye Kanunu belde dâhilindeki yoksulların korunması görevini belediyelere vermişti. Buna göre kör ve dilsiz, yetim ve mahrum çocukların terbiyesi, fakara ve muhtacin hastanelerinin tertibi, çalışamaz durumda olan ihtiyaç sahiplerinin işeleri için hastane, gurebahane ve sanayi mektepleri teşkili ve bu nedenle dilenmek zorunda olanların kurtarılması görevleri belediyenin görevleri arasında sayılıyordu¹⁰⁰. Merkezi yönetim belde yoksullarının bakımını belediyelere yükleyerek yoksulların korunmasının maliye hazinesine getireceği yükün bir kısmını taşraya havale etmiş oluyordu. Yoksulların bakım ve işe sorunlarının yerel düzeyde halledilmesi, büyük kentlere yoksulluk kaynaklı göç eğilimini hafifletme amacını da taşıyordu. Belediyelerin bu doğrultudaki yardımları belediye meclislerinde yer alan taşra elitinin ve merkezden atanan yöneticilerin ahalî nezdinde politik itibarlarını güçlendirme potansiyeli taşıdığı açıktır¹⁰¹.

Ancak kıt kaynaklara sahip belediyeler bütçelerinin bir kısmını sosyal yardıma ayıracak güçte değillerdi. 1914-15 yılları arasında Alanya belediyesi meclis karar defterlerinde savaş koşullarının yarattığı darlık, kıtlık ve yoksulluğa rağmen yoksullara yardım konusunda belediye meclis kararları arasında ya bütçe kaynaklarının yetersizliğinden, ya da yoksulluğun olağan ve genel bir hal olmasından dolayı sosyal yardıma ilişkin yalnızca bir karara rastlanmaktadır. Bir Mekteb-i Sultani talebesinin yardım talebi maarif müfettişliğinden kaymakamlığa yollanarak öğrencinin durumunun soruşturulması istenmiş, belediye ise yaptığı soruşturma sonucunda öğrencinin muhtaç ve çaresiz olduğuna kanaat getirmişti¹⁰².

95 1915 bel. def., sıra no.8, 11.

96 1915 bel. def., sıra no.8.

97 1915 bel. def., sıra no.6.

98 Voyacıoğlu, a.g.e., s.37.

99 1915 bel. def., sıra no.50,71,123.

100 Özbek, *Osmanlı İmparatorluğunda...*, s.60.

101 A.g.e., s.63.

102 1915 bel. def., sıra no.127.

Sonuç

Bu çalışmada Alanya belediyesinin teşekkülü, faaliyet alanları, tüccar ve sıradan ahaliyle kurduğu ilişkiler ve mali kaynaklarına odaklanarak Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde taşrada beledi idarelerin işleyişine dair bir resim çizmeye çalıştık. Genel bir değerlendirme yapacak olursak, taşra belediyeleri, devlet iktidarını taşranın en ücra köşelerine taşımak ve taşradaki toplumsal, siyasal ve iktisadi yaşamı merkezi iktidarın denetimine almak çabalarıyla açıklanabilir. 19. yüzyılın ikinci yarısında şekillenmeye başlayan belediyeler, siyasal seçkinlerinin taşrayı denetim altında tutmaya yönelik merkezîyetçi politikalarının bir parçası olarak gelişmiştir. Merkezi devlet belediyeler aracılığıyla mahalli nüfuz gruplarını yerel idareye dâhil ederek bu grupların bir yandan sadakatini kazanırken, diğer yandan da bu grupların taşradaki sosyal ve siyasal nüfuzundan faydalanmıştır. Taşradaki nüfuz grupları da belediye idaresine çeşitli biçimlerde katılarak yerel siyaseti kendi ihtiyaçlarına göre etkileme ve taşradaki sosyal ve siyasal iktidarlarını sürdürme imkânına kavuşmuştur. Bu anlamda merkez bürokrasi ile taşra seçkinlerini ahali üzerinde siyasal ve sosyal iktidara sahip bir iktidar bloğu olarak görmek mümkündür.

Alanya belediyesinin teşekkülü ve yönetiminde eşrafın rol oynamasından yola çıkarak Osmanlı taşrasında belediye idarelerinin varlığının esasında taşra idaresini merkezin denetimi altına almak ve nüfuz gruplarına belediye idarelerinde rol vererek sadakatlerini kazanmak ve yerel tecrübelerinden yararlanmak çabasına bir örnek teşkil ettiğini söyleyebiliriz.

Osmanlı devleti, toplumsal yaşamın her alanına nüfuz etme arayışları dahilinde belediye teşkilatına da bir dizi kamu hizmeti yüklemiş, böylece kamu hizmetleri alanı Osmanlı devletine idare ettiği nüfusu uzun ömürlü, sağlıklı ve verimli kılmak ve merkezi devlete siyasal meşruiyet sağlama imkânı tanımıştır. Modern bir devletin temel nitelikleri arasında görülen kamu sağlığı, sosyal yardım, eğitim, kent- sel ulaşım ve altyapı hizmetleri, iktisadi yaşamın düzenlenmesi ve denetimi, imar ve bayındırlık hizmetleri aynı zamanda bürokrasi, yerel nüfuz grupları ve kamu hizmetleri alanını düzenleyen teknik kadrolara halk nazarında önemli bir itibar ve iktidar kazandırma işlevi görmüştür. Alanya'da da belediye idaresi sunduğu bir dizi kamu hizmetiyle kaza ahalisinin günlük hayatını devlet müdahalesine açmış oldu. Belediyenin altyapı hizmetlerinden kamu sağlığına, gıda denetiminden narh tespitine uzanan bir dizi faaliyetiyle kaza ahalisinin yaşam standartlarını etkileyen iktisadi, sosyal ve fiziki koşulları düzenlemeye ve denetlemeye dönük bir çaba içinde olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle çarşı ve iskele gibi iktisadi hayatın en canlı olduğu kaza merkezleri belediyenin de en önemli faaliyet alanıydı. Savaş yıllarında ise bu alanın iase sorunlarının çözümü için sıkı denetimi daha da önem kazandığı gözlenmiştir.

Buna karşın, Alanya belediyesinin geniş sorumluluk alanına rağmen etkin olduğunu söyleyemeyiz. Belediyenin etkinliğini sınırlayan en önemli faktör kuşkusuz bütçe yetersizliğiydi. Merkezin tahsis ettiği çeşitli yerel vergiler, ticari kesimlerden toplanan vergi ve resimler, belediye kurallarının ihlalinde verilen cezalar

belediyenin en önemli gelir kaynaklarını oluşturuyordu. Bu kaynaklar belediyenin çeşitli yükümlülüklerini yerine getirecek miktarda olmadığı gibi, belediyenin kol-
luk gücünün yetersiz olması ve ticari kesimlerin en çok hizmet alanlar olmasına
karşın borçlarını ödemede gösterdikleri isteksizlik bu kıt kaynakları da tehlikeye
düşürüyordu. Kıt mali kaynaklar belediyenin kadro tahsisini de engelliyordu. Özel-
likle sağlık alanında yaşanan sıkıntıların en önemli nedeni hekim maaşının ödene-
memesiydi. Belediyenin mali sorunlara karşı bulduğu çözüm ise geleneksel şehir
yönetiminde olduğu gibi, çeşitli maliyetleri doğrudan ticari kesimlere yüklemek ya da
itfaiye teşkilatında olduğu gibi esnaf ve mahalle halkından yardım almak oluyordu.

Sonuç olarak, Alanya belediyesi örneğinden hareketle, Osmanlı taşrasında
belediyelerin işleyişine dair daha kapsamlı çalışmalar, belediye teşkilatın Osmanlı
taşrasında merkezi devlet, taşra eşrafı, sıradan halk ve yerel bürokrasi için ne anlama
geldiği, ne tip mücadelelerin konusu olduğu konusunda bilgilerimizi artırabileceği
gibi, küçük şehir ve kasabalarda siyasetin yerel düzeyde işleyişi hakkında da önemli
bir fikir verecektir. Hem Osmanlı toplumunun hem de Cumhuriyetin kuruluşundan
sonra Türkiye toplumunun uzunca bir süre küçük şehir ve kasabalarda yaşayan
kırsal bir toplum olduğu göz önüne alınacak olursa, büyük şehirlerden çok küçük
yerleşim birimlerinde beledi idarelere odaklanmak, daha büyük bir nüfus kitle-
sinin gündelik yaşamında siyasetin ve belediye hizmetlerinin ne anlama geldiği
hakkındaki bilgilerimizi zenginleştirecektir.

KAYNAKÇA

I- Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri

Dahiliye Mektubi Kalemi, Nr. 2596/124, 1162/60, 1952/114, 2337/21, 2675/98.

Dahiliye Üçüncü Şube, Nr.6/57.

Dahiliye, Umur-ı Mahalliyye ve Vilayat Müdürlüğü, Nr. 163/23.

Yıldız Askeri Maruzat, Nr.218/55.

Yıldız Komisyonlar Maruzatı, Nr.10/47, 10/46.

Sadaret, Mühimme Kalemi Evrakı, Nr.508/5.

Alanya Belediyesi, 1915 Alanya Belediyesi Encümen Kararları Defteri, DAKTAV, Alanya, 2003.

II- Salnameler

Konya Vilayet Salnamesi, Konya, 1286.

Konya Vilayet Salnamesi, Konya, 1291.

Konya Vilayet Salnamesi, Konya, 1292.

Konya Vilayet Salnamesi, Konya, 1294.

Konya Vilayet Salnamesi, Konya, 1322.

Konya Vilayet Salnamesi, İstanbul, 1332.

III- Kitap ve Makaleler

AZAKOĞLU, İzzet, *Alanya*, Reklam-Ekonomi Matbaası, İstanbul, 1939.

BEYOĞLU, Süleyman "XX. Yüzyıl Başlarında Alanya' da Bazı Olaylar", *Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri III*, ALSAV, Alanya, 2004.

BEYOĞLU, Süleyman, "Savaş Yıllarında Alanya (1914-1918)", *Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri III*, ALSAV, Alanya, 2004.

BİLİM, Cahit, "Arşiv Belgelerinde ve Salnamelerde Alanya", *Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri III*, ALSAV, Alanya, 2004.

- ÇADIRCI, Musa, *Tanzimat Sürecinde Türkiye Ülke Yönetimi*, İmge Kitabevi, Ankara, 2007.
- ÇALIŞKAN, Necmettin, *Kuruluşundan Günümüze Kayseri Belediyesi*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi, Kayseri, 1995.
- FOUCAULT, Michel, *Security, Territory, Population*, (eds.: Michel Senellart), Basingstoke, New York, Palgrave Macmillian, 2007.
- GÖNÜLLÜ, Ali Rıza, *Meşrutiyetten Cumhuriyet'e Alanya (1908-1938)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2008.
- KONYALI, İbrahim Hakkı, *Alanya*, Ayaydın Basımevi, İstanbul, 1946.
- KORUM, Oğuz, *Olaylar, İnsanlar, 75 Yılda Alanya*, Alanya Gazeteciler Cemiyeti, Alanya, 1994.
- KÖKSAL, Yonca "Imperial Center and Local Groups: Tanzimat Reforms in the Provinces of Edirne and Ankara", *New Perspectives on Turkey*, 27, Fall, 2002.
- KÜÇÜKUGURLU, Murat, *Erzurum Belediyesi Tarihi*, Erzurum Kitaplığı, Erzurum, 2008.
- OKTAY, Tarkan, "Osmanlı Döneminde Modern Belediye Kurumunun Doğuşu ve Gelişimi", (ed.: Erol Özvar ve Arif Bilgin), *Selçuklu'dan Cumhuriyete Şehir Yönetimi*, Türk Dünyası Belediyeler Birliği, İstanbul, 2008.
- ORTAYLI, İlber, *Tanzimattan Cumhuriyete Yerel Yönetim Geleneği*, Hil Yayınları, İstanbul, 1985.
- _____ *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri(1840-1880)*, TTK Basımevi, Ankara, 2000.
- ÖZBEK, Nadir, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyal Devlet: Siyaset, İktidar ve Meşruiyet (1876-1914)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.
- _____ *Cumhuriyet Türkiye'sinde Sosyal Güvenlik ve Sosyal Politikalar*, Emeklilik Gözetim Merkezi, Tarih Vakfı, İstanbul, 2006.
- SERÇE, Erkan, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İzmir'de Belediye (1868-1945)*, İzmir, Dokuz Eylül Yayınları, 1998.
- TEKELİ, İlhan - ORTAYLI, İlber, *Türkiye'de Belediyeciliğin Evrimi*, Türk İdareciler Derneği, Ankara, 1978.
- TÜMERKAN, Sıddık, *Türkiye'de Belediyeler (Tarihsel Gelişimi ve Bugünkü Durumu)*, R. Zelliç Basımevi, İstanbul, 1946.
- VOYACIOĞLU, Vasos, *Alanya, Doğu Akdeniz Kültür ve Tarih Araştırmaları Vakfı*, Alanya, 2002.
- YETKİN, Haşim, *Alanya, Dünden Bugüne Alanya'da Yaşam*, Çali Grafik Matbacılık A.Ş., İstanbul, Tarihsiz.
- YÜKSEL, Ayhan, "Alaiye Kazasının Sosyal ve Ekonomik Durumu", *Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri III*, ALSAV, Alanya, 2004.
- Yurt Ansiklopedisi*, Türkiye, İl İl: Dünü Bugünü, Yarını, C.2, Anadolu Yayıncılık, İstanbul, 1981.